

Melike Erdoğan. (2013). Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye, Teori ve Katılımcı Pratikler. İstanbul: Legal Yayınevi.

Gizem Buket YILDIZAK¹

Makale Türü

Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi

29.05.2021

Kabul Tarihi

05.09.2021

İncelemesi yapılmış olan eser; Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Doktora programından 2011 yılında mezun olan Dr. Öğr. Üyesi Melike Erdoğan tarafından kaleme alınmış, Legal Yayınevi tarafından 2013 yılında basılmıştır. Eserde, toplumsal sermayenin yerel yönetimler düzeyinde katılımcı mekanizmalarla ilişkisi bir uygulama üzerinden irdelenmiş, demokratik öneriler sunulmuştur. Eser yayımlandıktan sonra yerel yönetimler üzerine çalışmalarına devam eden Erdoğan'ın eserini incelemeye değer kılan nokta Türkiye'de toplumsal sermaye kavramını, yerel yönetimler üzerinden çok yönlü analizler ile inceleyen ve araştırma sonunda tespit edilen hususlar üzerine uygulanabilir öneriler sunan ilk eser olmasıdır.

Toplumsal sermaye kavramı 1900'lü yıllardan bu yana önemi gittikçe artan, bireylerin bilgi birikiminden, toplum içerisinde birbirleriyle olan ilişkilerine, dayanışma güdülerine kadar uzanan bir kavramdır. İçerisinde birey, bilgi, kültür ve dayanışma gibi dinamikleri barındırması nedeniyle doğru kullanıldığı takdirde ekonomik ve toplumsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyen, çevresel gelişimi destekleyen bir olgudur. Demokratik düzenin varlığı ve sürdürülebilir kılınması açısından oldukça önemlidir. Günümüze kadar kamu yönetimi, ekonomi, sosyoloji gibi bilim dallarının temel araştırma ve inceleme konusu olmuştur.

¹ Bilim Uzmanı, gizemby94@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1615-1490

Article Type

Book Review

Application Date

29.05.2021

Acceptance Date

05.09.2021

Eserde toplumsal sermaye kavramı yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar ile ilişkilendirilerek analizler yapılmaktadır. Eserde önsöz, sunuş, içindekiler, giriş ve sonuç bölümleri yer almaktadır. Eser konunun işleniş bakımından sistematik bir şekilde düzenlenmiş üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar; “Sermaye ve Toplumsal Sermaye Kavramı”, Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmaların Yapısı ve İşleyişi”, “Yerel Yönetimlerde Toplumsal Sermaye Üzerine Uygulama”dır. Bölüm başlıklarından da anlaşılacağı üzere “toplumsal sermaye” kavramı önce tarihsel süreç ve kavramın gelişimi açısından ele alınmış, daha sonra yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmaların yapısı ve işleyişi hukuksal temellere dayandırılarak ve toplumsal sermaye ile ilişkilendirilerek verilmiş, bu bölümlerdeki kapsamlı araştırmalar ışığında eserin uygulama bölümü tamamlanmıştır. Eser bölümler ve alt başlıklar açısından incelendiğinde başlıkların tutarlı bir şekilde sıralandığı söylenebilir. Eserin bütünü incelediğinde göze çarpan ilk nokta eserin sade, anlaşılır ve akıcı bir dille yazılmış olmasıdır.

Eserde ilk olarak “sermaye” kavramı ele alınmış, kavramın zaman içerisinde farklı anlamlar kazanarak geliştiğine vurgu yapılmıştır. Daha sonra bireyin eğitimi, tecrübesi ve yeteneğinin kaynak olarak nitelendirildiği beşeri sermaye kavramı açıklanmıştır. Son olarak ise beşeri sermaye kavramını da kapsar nitelikte olan toplumun ilişkilerine ve donanımlarına vurgu yapan toplumsal sermaye kavramı tanımlanmıştır (s. 4-6). Toplumsal sermaye kavramı çok boyutlu bir kavram olması nedeni ile toplumun her alanını etkilediği için yazar eserinde toplumsal sermaye kavramını “bireyin güven, ağlar ve normlar aracılığı ile işbirliği kurması ve bir bütün olarak hareket etmesi” anlamında kullanmıştır.

Toplumsal sermaye kavramının İngilizce kullanımı “social capital”dir. Türkçeye “sosyal sermaye” olarak çevrilmekte ve yapılan araştırmalarda genelde bu şekilde kullanılmaktadır. Ancak yazar sosyal sermaye kavramı yerine daha bütünleşik bir nitelik taşıması, devlet yönetimi ve örgütlenmesini de kapsaması nedeniyle toplumsal sermaye kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Eserde ilk olarak kavramın tarihçesine değinilmiştir. Toplumsal sermaye kavramı her ne kadar 20. yüzyılda kullanılmaya başlanmış olsa da tarihi temelleri çok daha öncelerine dayanmaktadır. Kavram tam olarak kullanılmasa da 19. yüzyılda kaleme alınan eserlerde önemine dikkat çekilmiştir. Örneğin 1835 yılında Alexis de Tocqueville’nin; Fransa ile Amerika’yı siyasal ve toplumsal açıdan karşılaştırdığı “Amerika’da Demokrasi” adlı eserinde, vatandaşlar arasında fırsat eşitliğine vurgu yapmış, insanların topluluklar oluşturarak sisteme katılmalarının demokrasi açısından yararlı olduğunu altını çizmiştir. Yazara göre Tocqueville’nin altını çizdiği bu hususlar toplumsal sermaye kavramı ile özdeşleşmekte ve kavram eserde kullanılmasa dahi fark edilebilmektedir (s. 6-8). Her ne kadar kavramın öneminin anlaşılması gerektiği belirtilse de kavram esas olarak 1910’lu yıllardan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Eserde, 1910’lu yıllardan itibaren kavramın kullanıldığı eserler incelenmiş, çıkarımlarda bulunulmuş, kavramın 1980’li yıllardan itibaren popülerlik

kazanmış olması nedeniyle bu tarihten itibaren kavramın gelişiminde öncü olmuş isimlere yer verilmiştir. Yazar eserinde, kavrama verilen önemin artmasında öncü rol oynayan yazarları ayrıntılı bir şekilde işlemeden önce 1980 ve 2013 tarihleri arasında toplumsal sermaye konusu ile ilgili çalışmaların yayınlama sayılarını incelemiş ve yayın sayılarının bu yıllar arasında büyük oranla arttığı tespitinde bulunmuştur. Bu artışın nedenini toplumların yönetsel alanlarında sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmelerde oynamış olduğu rolün farkına varılmış olduğunu belirtmiştir (s. 9-11).

1980'li yıllardan sonra toplumsal sermaye kavramına verilen önemin artmasında öncü rol oynayan isimler Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam'dır. Toplumsal sermaye kavramının gelişmesindeki öncü isimlerin çalışmaları sonucunda, toplumsal sermayenin toplumların yönetsel ve siyasal gelişimlerinde nasıl bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır.

Bourdieu toplumsal sermaye kavramının ilk çağdaş analizini yapan sosyologdur. Toplumsal sermaye kavramını bireyin iletişim ağları oluşturması sonucunda elde ettiği kaynak olarak değerlendirmiştir. Bourdieu sermayeyi ekonomik, kültürel ve toplumsal sermaye olarak üçe ayırarak incelemiş ve ekonomik sermayeyi diğerlerinin üzerinde tutmuştur. Ona göre toplumsal sermaye oluşumunda ekonomik ve kültürel sermaye etkilidir. Yazar, Bourdieu'nun toplumsal sermaye teorisinin ekonomik sermaye tarafından oluşturulduğu tespitinde bulunmuştur (s. 14-16). Coleman, toplumsal sermaye kavramını, ekonomi ve sosyoloji kavramlarını birbirine yaklaştırarak incelemiştir. Coleman'nın teorisi toplumsal sermayenin oluşumu ve devamlılığında sosyal yapı ve sosyal ilişkiler önemine dayanmaktadır. Bu nedenle toplumsal sermayenin bozulması sosyal ilişkiler ve yapıyı olumsuz etkilemektedir (s. 17-23).

Eserde, toplumsal sermaye kavramına duyulan ilginin artmasında ve günümüzde yaygın olarak tartışılmasında Putnam'ın yapmış olduğu çalışmaların etkisinin oldukça fazla olduğu belirtilmiştir. Putnam kavramı ulusal ölçekte analiz etmekte, işbirliği oluşturma ve katılımı sağlama fonksiyonları kapsamında tanımlamaktadır. Putnam'a göre toplumsal sermaye makro sosyolojik bir olgu ve toplumun bir işlevidir (s. 23-30). Yazar, Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın yaklaşımlarında toplumsal sermayeye ilişkin görüşlerini ayrıntılı olarak inceledikten sonra tanım, amaç ve analiz yönlerinden bir tablo üzerinde karşılaştırmıştır (s. 31). Yazarın görüşleri tablo üzerinden karşılaştırarak incelemesi, okurun öncülerin görüşlerini kavrayabilmesi ve farklılıkları tespit edebilmesi açısından oldukça kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Eserde toplumsal sermayenin unsurları ve toplumsal sermayeyi etkileyen faktörler de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Buna göre toplumsal sermayenin unsurları güven, normlar ve ağlardır. Toplumsal sermayenin unsurları farklı görüşlere yer verilerek ele alınmıştır. Özellikle Putnam, Coleman ve Bourdieu'nun toplumsal sermayenin oluşumunda bu unsurların etkisine yönelik görüşlerine yer verilmiş ve güven, ağlar ve normların toplumsal sermayenin oluşumunda etkisi olduğu noktasında hem fikir oldukları belirtilmiştir (s. 33-39). Toplumsal sermayeyi etkileyen faktörler ise aile, eğitim ve sivil toplumdur. Bu faktörler ile toplumsal sermaye arasındaki ilişki farklı görüşlere yer verilerek irdelenmiştir (s. 39-43). Yazar düşünürlerin aile ve eğitim faktörlerinin toplumsal sermayenin oluşumunda son derece etkili olduğu noktasında hem fikir olduğunu ancak sivil toplumun etkileri noktasında aynı fikir

birliğinin bulunmadığını vurgulamıştır. Yazar sivil toplum ve toplumsal sermaye arasında ilişki olup olmadığına yönelik farklı yaklaşımlardan yola çıkarak şu önerilerde bulunmuştur (s. 45);

- Toplumsal sermayenin oluşturulmasında devletin ve sivil toplumun birlikte yer alacağı bir yapı geliştirilmelidir.
- Toplumsal sermayenin oluşturulmasında devletin sivil topluma müdahale etmemesi bir zorunluluktur.
- Sivil toplumun toplumsal sermayenin devamlılığını sağlamada devletin kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

Yazarın bu önerileri, eser bütünlük açısından ele alındığında oldukça tutarlı önerilerdir. Çünkü eserin konusuyla alakalı olarak sıklıkla vurgu yapılan kavramlar yönetim, katılım ve gönüllülüktür. Sivil toplum gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde olan sosyal bir yapılanmadır. Demokratik yapılanmaların önemli mekanizmalarından birisidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde yazarın böyle bir mekanizmaya toplumsal sermaye açısından destekleyici öneriler sunması ve bir işlev atfetmesi son derece önemli ve bütünlüktür.

Eserde toplumsal sermayenin pozitif ve negatif etkileri üzerinde de durulmuştur. Toplumsal sermayenin etkilerinin olumlu ya da olumsuz olmasının, onun etik değerlere erişmek için doğru kullanılıp kullanılmamasına bağlı olduğu belirtilmiş, toplumsal sermayenin kullanımında sınırlılıkların iyi bilinmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yazar, çok boyutlu bir kavram olması ve sosyalliği de içermesi nedeniyle kavramı “iki ucu keskin bir bıçak” olarak nitelendirmiştir. Toplumsal sermayenin özellikle kamu yönetimi açısından etik olmayan şekilde kullanıldığında yolsuzluk, yozlaşma ve adam kayırma gibi riskler taşıdığını belirtmiştir. Doğru kullanıldığı zaman ise toplumun genelinde dayanışma, hoşgörü ve uzlaşmayı arttıracığı, yerel yönetimler özelinde ise performans artışı gibi etkilerinin olacağını vurgulamıştır. Yazara göre toplumsal sermayenin olumsuz sonuçlarının olması şaşırtıcı değildir. Çünkü toplumsal sermaye çerçevesinde oluşturulan işbirliği ve ağlar olumsuz amaçlar içinde kullanılabilir. Diğer yandan toplumsal sermayenin etik yönde kullanılması durumunda özellikle kamu yönetimi açısından halk katılımının artması gibi olumlu sonuçlar ortaya çıkabilir (s. 57-61). Toplumsal sermayeyi yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar açısından inceleyen eserde, toplumsal sermayenin olumlu ve olumsuz yönlerinin kamu yönetimi özelinde incelenmesi, örneklendirilmesi ve çıkarımlarda bulunulması, toplumsal sermayeyi hangi yönde kullanacağını bilmeyen yönetimler için önemlidir. Çünkü etik kullanılmadığı takdirde hangi sonuçlara yol açabileceği özellikle vurgulanmıştır ve vurgulanan olumsuzluklar özellikle eşitlik, şeffaflık ve hesap verilebilirliği zedeleyen olumsuzluklardır. Demokratik yapılanmalarda bu olumsuzluklar istenmeyen durumlardır.

Eserde toplumsal sermaye kavramı tüm yönleri ile ele alındıktan sonra, yerel yönetimler düzeyinde katılım ve toplumsal sermaye ilişkisi irdelenmiş, Türkiye’de oluşturulan katılımcı mekanizmaların yapısı ve işleyişi açıklanmıştır.

İlk olarak çok boyutlu olan katılım kavramı “yönetime katılım” bağlamında ele alınmıştır. Yönetime katılım bireylerin içinde yer aldıkları grupların kararlarına katkıda bulunma, bilgi alma hakkı ve kullanımı gibi dinamiklere dayandırılarak tanımlanmıştır. Halkın yönetime ve karar almaya katılımı ile birlikte klasik demokrasi anlayışının sorgulanarak çeşitli şekillerde katılımı öngören katılımcı demokrasiye geçiş yapıldığına değinilmiş, demokrasinin toplumda tam olarak var olması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki en önemli rol bireylere yüklenmiştir.

“Demokrasi büyük liderler tarafından değil yetkin ve sorumlu vatandaşlar tarafından güvence altına alındığında güçlü ve kalıcı olabilir.” (s. 64)

-Benjamin Barber

Eserde katılımın en güçlü etkilerinin yerel yönetimler düzeyinde başlayabileceği vurgulanmıştır. Çünkü yerel yönetimler demokrasinin ilk basamağı olarak yönetime katılmada önemlidir. Halkın yerel yönetimlerde sadece oy vermesinin yeterli bir katılım biçimi olmadığına vurgu yapılmış; kent ve çevre ile ilgili konularda halk oylaması, seçilmişleri görevden düşürme, kent konseyleri ve çeşitli meclislerde görev alma gibi yeni katılım yöntemlerinin oluşturulduğunu bu yöntemler ile halkın kentle ilgili konularda, sorunlarda belirleyici olabileceği belirtilmiştir. Yazara göre bu yöntemler toplumsal sermayeye bireyler arasında daha fazla işbirliği, iletişim ve katılım sağlama açısından fayda sağlayabilir. Bunun dışında eserde yerel yönetimlerde katılımın önemine vurgu yapan Avrupa Konseyi’nin önemli çalışmalarına yer verilmiştir. Bunlardan ilki 1985 yılında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı diğeri ise Avrupa Kentsel Şartı’dır (s. 65-66).

Eserde yerel katılım; *“Yerel yönetimlerin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine, yürütülmesine ve usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirilmesine halkın katılımı”* olarak tanımlanmıştır. Bu katılım sürekli tüm kurumsal yapı ve mekân ölçülerini kapsayıcı ve gönüllülüğe dayalı olmalıdır.

Eserde halk katılımı için gerekli olan şartlar sıralanmıştır. Bunlardan ilki tüm ilke, kural ve kurumları ile yerel düzeyde işlerliğin sağlanması yani demokratik sistemdir. Siyasal sistem, karar organlarının serbest seçimle oluşması, partilerin eşit şartlarda iktidar yarışı, temel hak ve hürriyetlerin tanınarak hukuki güvence altına alınması demokratik sistemin şartlarındandır. Diğer şart bilgilendirme ve bilgilendirilmedir. Yazara göre katılımın sağlanması için vatandaşın evrensel ve yerel düzeydeki haklarını bilmesi önemlidir. Eğer vatandaş hakları konusunda doğru bilgilendirilirse katılım sürecindeki vatandaş sayısı artacak bu da vatandaşların aktif katılımını tetikleyecektir. Son şart ise kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçlarını daha çok takip etme ve katılım arasında pozitif bir ilişki vardır. Ayrıca yerel yönetimlerde halkın bilgilendirilmesini sağlamak için kitle iletişim araçlarının etkin olması gerektiği vurgulanmaktadır (s. 67-70). Eserde halkın katılım yöntemleri de sıralanmıştır. Halkın pasif katılımını sağlayan yöntemler ve halkın aktif katılımını sağlayan yöntemler şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Kitle iletişim araçları halkın pasif katılımının

sağlanmasında etkili bir mekanizmadır. Belediyeler pasif katılımı sağlamak için yazılı ve görsel basından yararlanmaktadır (afiş, broşür, dergi, bülten). Bunun dışında halkın pasif katılımını sağlayan en yaygın uygulama kamuoyu yoklamasıdır. Bu yöntemle yerel topluluğun değişen duyarlılık ve hizmet talepleri ortaya konulmaktadır (s.71-73). Diğer yandan vatandaşın aktif katılımını sağlayan yöntemler olarak halk oylaması, halk danışma toplantıları, halk danışma komiteleri, gönüllülük, dilekçe verme, toplantı, gösteri ve yürüyüşe katılma açıklanmış bunlar arasında en çok gönüllülük üzerinde durulmuştur. Gönüllülük; “toplum yaşamını etkileme amacına yönelik girilen bireysel ya da toplu hareketler” olarak tanımlanmıştır. Gönüllü katılım hiçbir çikara dayanmamalı, gönüllü olmalı ve kurumsal yapı içerisinde gerçekleşmelidir. Yazara göre gönüllülük sürecini başlatan en önemli öge bireyin kamu yararına yönelik hizmet getirmeye istekli olmasıdır (s. 78). Eserde gönüllülük, toplumsal sermaye ile ilişkisi bağlamında da ele alınmıştır. Buna göre gönüllülük birbirinden farklı beşeri ve kültürel sermayeye sahip bireylerin toplumsal bir ihtiyacı tespit etmek için bir araya gelmesini sağlamakta, bu birliktelik farklılıklara saygı ve uzlaşmayı beraberinde getirmekte bunun sonucunda da toplumsal sermaye artmaktadır. Gönüllülüğün, toplumsal sermayenin temel öğeleri olan sosyal bağlılık, güven ve karşılıklılığı içermesi nedeniyle toplumsal sermaye ile arasında sıkı bir ilişki vardır. Yazara göre gönüllülük, toplumsal sermaye açısından zengin, sağlıklı ve sürdürülebilir toplulukların yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle toplumsal sermayenin devamlılığını sağlaması için gönüllü katılımın artırılması önemli bir gerçekliktir (s. 79). Yerel yönetimlerin gönüllülüğü artırmada etkin bir gönüllü yönetimi oluşturması gerekmektedir. Etkin bir gönüllü yönetimin oluşturulması için ise yönetim çerçevesinde halk katılımını destekleyen ve kolaylaştıran bir yapıya sahip olunması gerekmektedir. Bu bağlamda yazara göre öncelikle kurumsal yapı içerisinde gönüllülük yönetimini gerçekleştirecek kapasite oluşturulmalı, daha sonra gönüllülüğü kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Yazar gönüllülük yönetimine uygun olarak geliştirilen politikaların etkin yürütülmesini, mali idari ve personel açısından desteklenen uygulamalara bağlamıştır (s. 81-82).

Eserde “Diğer Katılım Yöntemleri” alt başlığı altında halkın yönetime katılmasında aktif katılım yöntemlerinden olan protesto, gösteri ve boykot yürüyüşleri de ele alınmıştır. Eserde protesto, gösteri ve boykot yürüyüşüne yönelik yapılan bir araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre halkın barışçıl bir gösteriye katılım konusunda % 68 isteksiz olduğu sonucuna varılmıştır. Yazar bunun nedeninin devlet yönetimlerinin bu tür hareketlere olumsuz yaklaşmasından kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Yazara göre toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde toplum için gerçek bir tehlike oluşturmadığı sürece kolluk kuvvetlerinin müdahale etmemesi gerekir.

Yerel yönetimlere katılımın detaylı bir şekilde ele alındığı eserde, gönüllülük konusunun detaylandırılarak açıklanması ve öneriler getirmesi hem kaleme alındığı dönem için hem de günümüz için önem arz etmektedir. Gönüllülük konusu bugün bile doğru anlatılmayan dolayısıyla da hala kitlelerin istenilen düzeyde harekete geçirilemediği bir konudur. Günümüzde sadece yerel anlamda değil her anlamda gönüllü katılım oranları istenilen düzeyde değildir. Her ne kadar son zamanlarda artmış olsa da, gönüllü katılım özellikle de

yerel yönetimlerde yeterince içselleştirilemediği için buna yönelik yapılan faaliyetlerde yetersiz kalmaktadır. Yazarın gönüllü katılımın arttırılabilmesi adına önce kurum içerisinde yaygınlaştırılması ve içselleştirilmesi gerektiğine yönelik tespiti bu noktada önem arz etmektedir. Gerçekten de önce kurum ve kuruluşlar içerisinde gönüllülüğü yaygınlaştırmak daha sonra halka gönüllülüğün ne olduğunu ve ne olmadığını, hem hizmeti alan hem de hizmeti sunana sağladığı faydaları doğru ve etkili bir şekilde anlatarak “gönüllülük için toplumsal bir bilinç” uyandırmak son derece önemlidir. Günümüzde çeşitli platformlar özellikle gençlere yönelik gönüllü faaliyetleri destekleyici etkinlik ve eğitimler düzenlemektedir. Bunu toplumun geneli için gerçekleştirmek, öncelikle de gençlerden başlayarak yerel dinamikleri harekete geçirmek amacıyla hareket etmekte ve gençleri gönüllülüğe dayalı projeler geliştirmeye, bunları sürdürülebilir kılmaya yönelik teşvik etmektedirler. Daha çok özel kurumlar ve sivil toplumlar kuruluşlar tarafından yürütülen bu etkinlik ve eğitimlerin yerel yönetimler düzeyinde de yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Eserde Türkiye’de katılımı arttırmaya yönelik oluşturulan katılımcı mekanizmaların yapısı ve işleyişi ele alınan temel konulardandır. Bu katılımcı mekanizmalar; 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda düzenlenen ihtisas komisyonları ile 5393 Sayılı Belediye kanununun 76. maddesinde düzenlenen kent konseyleridir.

İhtisas komisyonları; il özel idareleri, belediyeler ve büyükşehir belediyelerinin meclislerinde, her siyasi parti grubunun ve bağımsız üyelerin meclisteki üye sayısının, meclis üye tam sayısına oranlaması suretiyle oluşturulmaktadır. Komisyon üyeleri bir yıl süre için göreve gelirler. Kurulması zorunlu olan plan ve bütçe, imar ve bayındırlık gibi komisyonlar bulunmaktadır. İhtisas komisyonlarının çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Eserde bu komisyonların yapısı ve işleyişi toplumsal sermaye ile ilişkilendirilerek ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Yazar ihtisas komisyonlarının, komisyon çalışmalarına farkı alanlardan katılan bireyler arasında iletişim ve işbirliğini güçlendirmesi ve sosyal ağlar oluşturması bakımından toplumsal sermayeyi olumlu etkilediğini belirtmiştir (s. 85-89).

Eserde ele alınan diğer bir katılımcı mekanizma olan kent konseyleri, 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesinde düzenlenmiştir. Yazar kent konseylerini; “*Kent yaşamında kent vizyonunu ve hemşehrilik bilincini geliştirmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma, hesap verme, katılımı ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan yapılanma*” şeklinde tanımlamıştır. Kent konseylerinin yerel demokrasinin geliştirilmesi ve katılımın kurumsallaştırılması, tabana yayılmasına yönelik bir açılım olarak değerlendirmiştir (s. 89).

Eserde kent konseyleri yapılanmalarının Türkiye’deki tarihi temelleri ayrıntılı olarak ele alınmış; 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununa dayanılarak oluşturulan Kent Konseyi Yönetmeliği’ne; amacı, yapısı, görevleri, çalışma ilkeleri, organları, meclisler ve çalışma gruplar açısından ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Kent Konseyleri

Yönetmeliği'nin 4. maddesi kent konseylerini tanımlamaktadır. Buna göre kent konseyi; *"merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerinin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmalarıdır"*. Bu tanımda toplumsal sermaye artırılması açısından öne çıkan kavramlar yazar tarafından sıralanmıştır. Buna göre *"hemşehrilik, ortak akıl ve uzlaşma, yönetim"* tanımda toplumsal sermaye açısından öne çıkan kavramlardır. Eserde önemle vurgulanan önemli kavramlardan olan yönetişimin bu düzenlemede *"saydamlık, hesap verilebilirlik, katılım, çalışma uyumu, yerindenlik ve etkinlik gibi kriterlere dayanan yönetim anlayışını"* ifade ettiği belirtilmiştir (s. 95-96).

Eserin son bölümünde İzmir örneğinde seçilen İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi ihtisas komisyonları ile belediyelerdeki kent konseylerinin katılımı bağlamında toplumsal sermayenin oluşumu ve devamlılığındaki rolü üzerine yapılan araştırmaya ve araştırma verilerine yer verilmiştir.

Yapılan araştırmanın amacı; *"Türkiye'de halk katılımını artırmaya yönelik yerel yönetimlerde kurulan kent konseyi ve ihtisas komisyonlarının toplumsal sermaye oluşumundaki ve devamlılığını sağlamadaki rolünü incelemektir"* şeklinde belirlenmiştir. Varsayım ise; *"Kent konseyi ve ihtisas komisyonu katılımcı mekanizmalarının toplumsal sermayenin oluşumu ve devamlılığını sağlamada etkili olduğudur. Ayrıca araştırma toplumsal sermaye ve katılım arasında olumlu bir ilişki olduğunu varsaymaktadır"* şeklinde belirlenmiştir. Araştırma uygulaması İzmir ili ile sınırlandırılmıştır (s. 101). Örneklem olarak; İzmir İl Özel idaresi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Buca Belediyesi ve Konak Belediyesi Meclis İhtisas Komisyonu üyeleri ile belediye bünyesinde oluşturulan İzmir Kent Konseyi, Buca Kent Konseyi ve Konak Kent Konseyi genel kurul, meclis, çalışma grubu ve yerel halk olarak belirlenmiştir. Araştırma 340 kişinin katıldığı anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir (s. 102). Araştırmada üç ayrı anket formu kullanılmıştır. Araştırmada her grup için hazırlanan soru formları ve soru formları arasındaki farklılıklar eserde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda ilk olarak katılımcıların kişisel niteliklerinin analizine daha sonra "güven, katılım, gönüllülük, işbirliği kurma ve toplumda etkili olma" boyutlarının analizine yer verilmiş ve toplumsal sermaye ile ilişkileri açıklanmıştır. Yapılan analizler doğrultusunda ihtisas komisyonu üyeleri, kent konseyleri üyeleri ve yerel halkın toplumsal sermaye düzeyleri karşılaştırılmıştır. Buna göre üç grubun da toplumsal sermaye düzeylerinin düşük olduğu, kendi aralarında ise ihtisas komisyonu üyeleri ile kent konseyi üyelerinin toplumsal sermaye düzeylerinin yerel halka göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun dışında elde edilen veriler doğrultusunda ihtisas komisyonları ve kent konseyleri yapı ve işleyiş bakımından da analiz edilmiştir.

İhtisas komisyonlarının yapısı ve işleyişi bakımından yapılan analizler sonucunda;

- İhtisas komisyonu üyelerinin görüşlerine göre alınan kararların etkin olduğu ancak alınan kararlara komisyon üyeleri dışındaki bireylerin katılımının yeterli olmadığı,
- İhtisas komisyonlarında alanında uzman kişilerin toplantılara katılım oranının yüksek olduğu,
- İhtisas komisyonu üyelerinin komisyon toplantıları dışında da görüşmekte olduğu gibi hususlar tespit edilmiştir.

Analizler ışığında yazar; üyeler dışındaki bireylerin kararlara katılımının yetersiz olmasını kararların etkinliği ve toplumsal sermaye açısından olumsuz bir durum olarak; uzman kişilerin katılımını ve komisyon üyelerinin toplantılar dışında görüşmesini ise sosyalleşmeyi artırması ve yeni ağlar oluşturması nedeniyle toplumsal sermaye açısından olumlu bir durum olarak değerlendirmiştir.

Kent konseylerinin yapısı ve işleyişi bakımından yapılan analizler sonucunda;

- Kent konseyleri üyelerinin çoğunun politika ve ulusal konulara ilgili olduğu,
- Kent konseylerinin işleyişini demokratik bulmayan ve karar alma yönteminden memnun olmayan üyelerin bulunduğu,
- Kent konseyleri toplantılarına katılan bireylerin farklı kişilerle (en az 5 kişiyle) tanıştığı,
- Kent konseylerine halkın katılım oranının düşük olduğu gibi hususlar tespit edilmiştir.

Analizler ışığında yazar; kent konseyi üyelerinin politika ve ulusal konulara ilgili olmasını daha fazla katılımı sağlaması açısından etkin, toplantılara katılan kişilerin farklı kişilerle tanışması durumunu sosyalleşme ve yeni sosyal ağlar oluşturması bakımından toplumsal sermayeyi artırıcı bir etken olarak değerlendirmiştir. Üyelerin katılıma yönelik memnuniyetsizliği ve kent konseylerine halkın katılımının düşüklüğünü ise toplumsal sermaye açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirmiştir. Bu doğrultuda özellikle halkın kent konseylerine katılımının artırılmasına yönelik uygulanabilir öneriler sunmuştur.

Yerel halka yönelik sorular sonucunda yapılan analizlere göre; yerel halkın politika veya ulusal konulara ilgisinin fazla olduğu, büyük çoğunluğunun kent konseyi yapılanması hakkında bilgi sahibi olmadığı ancak yaşadığı yerleşimle ilgili sorunlarını yerel yöneticilere iletmek ve tartışabilmek için kent konseylerine katılma konusunda oldukça istekli oldukları tespit edilmiştir. Yazara göre bu isteklilik uygulamaya dönüştürülmeli, kent konseyleri hakkında halk bilgilendirmeli özetle katılım isteği harekete geçirilerek, toplumsal sermayenin devamlılığı için olumlu bir adım atılmalıdır.

Araştırma sonucunda yazar, yerel yönetimler düzeyinde toplumsal sermayenin oluşumunda ve devamlılığında ihtisas komisyonlarının ve kent konseylerinin etkili olduğunu ancak bu etkinin daha fazla olması için de katılımın artırılması gerektiğini belirtmiştir. Yerel yöneticilerin katılımcı mekanizmaları demokratik kurumlar olarak benimseyip içselleştirmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Çünkü yazara göre; *“Demokrasinin tam olarak işlemediği bir ülkede toplumsal sermaye bir anlam ifade etmeyecektir.”*

Eserin sonuç bölümünde yazar, bundan sonraki yapılacak çalışmalar için yol gösterici önerilerde bulunmuştur. Bunlardan en dikkat çekici olanı ulusal ölçekte toplumsal sermayeyi ölçmeye yönelik çalışma sayılarının artırılması için sunulan öneridir. Yazara göre ulusal ölçekte yapılacak olan çalışmalarla ülkenin yönetim ve ekonomik yapısındaki sorunlar tespit edilerek bu sorunların giderilmesi için yol gösterici öneriler geliştirilebilir. Bunun dışında çeşitli kurumlarında toplumsal sermayeyi araştırmaya ve ölçmeye yönelik projeler geliştirmesi yazarın bir diğer önerisidir.

Sonuç olarak eserin bütününden hareketle çıkarımda bulunmak gerekirse toplumsal sermaye için önce bireyin beşeri sermayesine sonra toplumların demokratik düzeylerine bağlı olduğu söylenebilir. Bireyin beşeri sermayesi arttıkça daha fazla güven duygusuna sahip olacak, sosyal ağlar oluşturacak ve diğer bireylerle işbirliği içerisinde harekete geçmek için istekli olacaktır. Beşeri sermayesi artan bireylerin çoğunlukta olduğu toplumlarda yönetimlerin demokratik eğilimler çerçevesinde yerelden başlayarak, bireylerin hareket edebilecekleri alanlar yaratması ve yaratılan alanlarla ilgili toplumu bilgilendirmesi gerekir. Topluma değer katacak fikirleri hayata geçirebilecek alanların bilincinde olan bireyler, daha fazla işbirliği ve güven duygusuyla hareket edebilecek, bu da toplumsal sermayenin artırılmasında etkili olacaktır. Nitekim eser kavramsal tanımlamalardan uygulamaya kadar bütünüyle değerlendirildiğinde, yerel yönetimlerde katılımcı mekanizmalar ve toplumsal sermaye ilişkisine yoğunlaşmasının yanı sıra hem yazıldığı dönemin hem de günümüz dünyasının demokratik gereklerine cevap vermesi açısından son derece önemlidir. Eserde önemle ele alınan ve vurgulanan gönüllülük, katılımın artırılması, yönetim gibi kavramlar özellikle yerel yönetimlerde istenilen düzeyde olmayan ve üzerinde düşünülen kavramlardır. Bu bağlamda eserin, kuramsal ve kavramsal çerçeveyi bir örneklem üzerinden yapılan analizlerle somutlaştırılması konunun tam olarak kavranabilmesi açısından kolaylaştırıcı bir etki bırakmasının dışında yerel yönetimler için demokratik bir rehber niteliğinde olmuştur.